

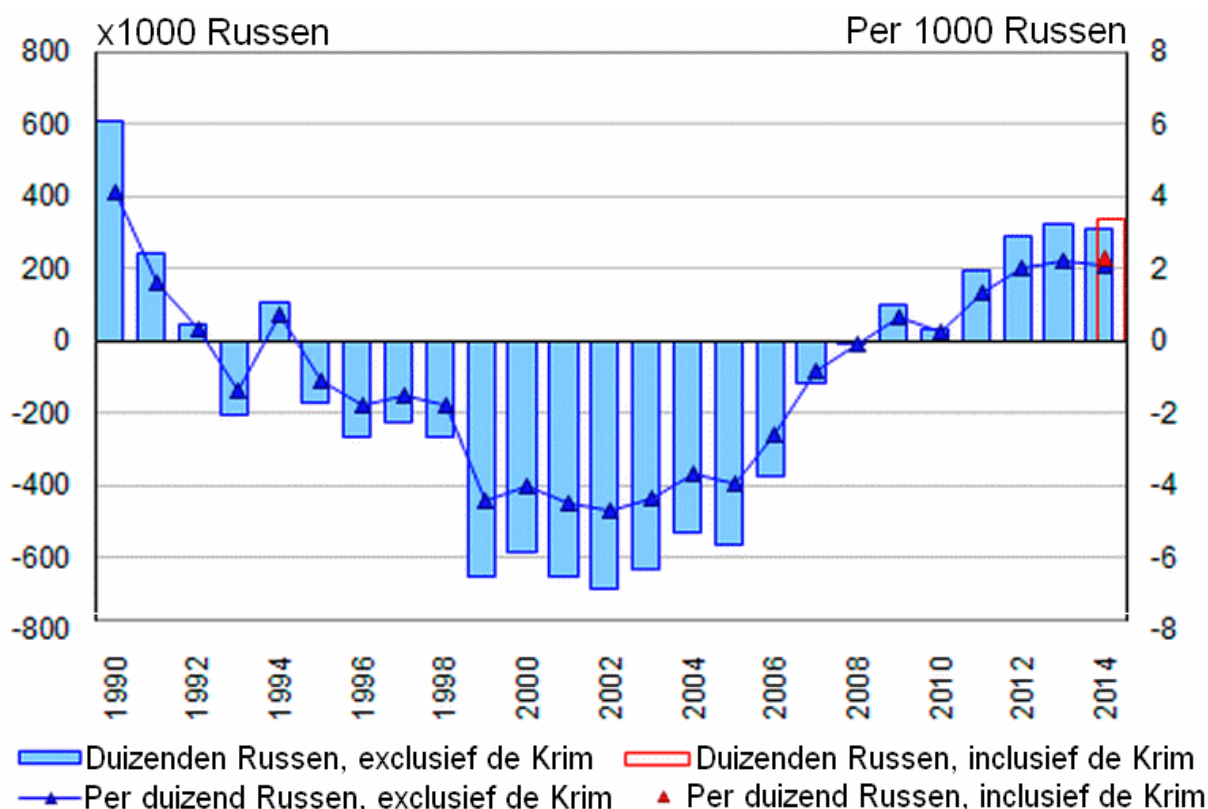
Stopt de Russische bevolkingsgroei in 2015?

Jan Limbeek

In 2014 groeide de Russische bevolking voor het zesde jaar op rij. Sinds 2013 waren er zelfs meer geboorten dan sterfgevallen, waardoor de bevolking ook op een natuurlijke manier toenam. De verwachting was (zie [Beklijft de Russische demografische bloei](#)) dat het geboortecijfer de komende jaren weliswaar zou afnemen, maar min of meer gecompenseerd zou worden door verder afnemende sterfte. De economische recessie kan die verwachting echter logenstraffen en leiden tot een hernieuwde bevolkingsafname.

Volgens voorlopige gegevens was de omvang van de Russische bevolking op 1 januari 2015 146,3 miljoen inwoners, van wie 2,3 miljoen afkomstig waren van de Krim¹. Dit is een toename in 2014 van 333,7 duizend Russen (0,23 procent), de grootste toename sinds 1990 (figuur één).

Figuur 1 **Groei of krimp van de Russische bevolking, 1990-2014 (totaal en in %)**

De gegevens voor 2014 zijn gebaseerd op de demografische maandrapportage van statistisch bureau Rosstat, de gegevens van eerdere jaren op de jaarlijkse herberekening van Rosstat, inclusief correcties.

Bron: demoscope.ru, 23 februari - 8 maart 2015

¹ Volgens voorlopige gegevens van een [volkstelling](#), die op de Krim werd gehouden in oktober 2014, had de Krimrepubliek 1.889,4 duizend inwoners en de stad Sevastopol 395 duizend. Bij elkaar telde de Krim dus 2.284,4 duizend inwoners. In 2014 is de bevolking van de Krim flink toegenomen dankzij een sterk positief migratiesaldo (+10,9%).

In 1993 en tussen 1995 en 2008 kromp de bevolking door een enorme stijging van de sterfte en een gelijktijdige snelle afname van het aantal geboorten. Het grote positieve migratiesaldo kon de natuurlijke krimp niet compenseren. Vanaf 1987 begon het geboortecijfer snel te dalen, van 2,5 miljoen naar 1,215 miljoen in 1999. Na deze ruime halvering van dertien jaar begon het geboortecijfer vanaf 2000 elk jaar te stijgen, behalve in 2005 en 2013. Maar de top van 1987 zal niet bereikt worden.

Een belangrijke reden dat het geboortecijfer steeg, was de groei van de vruchtbaarheid. Het ziet er echter niet naar uit dat het aantal kinderen per vrouw sterk blijft toenemen. Een Russin in haar vruchtbare jaren krijgt nu ruim 1,7 kind. Dit is een van de hoogste niveaus van Europa. Maar de groep vrouwen die kinderen kan krijgen wordt steeds kleiner, omdat de vrouwen die in de jaren negentig zijn geboren klein in aantal is. Een daling van het geboortecijfer is dus waarschijnlijk.

Overigens was de geringe kinderschare van de jaren negentig niet alleen een gevolg van de toenmalige slechte sociaal-economische omstandigheden, maar ook een gevolg van de Tweede Wereldoorlog. Er werden toen weinig kinderen geboren en nog minder kinderen overleefden de oorlog. Elke daaropvolgende generatie (zo'n 25 jaar later) was daarom ook klein. In de jaren negentig moesten de weinige kleinkinderen van die generatie in toenemende mate voor het nageslacht zorgen. In het huidige decennium geldt dit evenzeer voor hun achterkleinkinderen. De groep vrouwen die kinderen moeten baren is dus nu kleiner aan het worden door twee factoren: de sociaal-economische consequenties van de jaren negentig en het geweld van de Tweede Wereldoorlog.

Als het sterftecijfer de komende jaren blijft dalen, zeg tot het niveau van de Baltische Staten, waar de gecombineerde levensverwachting nu 75 jaar is, zou dit de daling van het geboortecijfer kunnen compenseren. Een grote groei of krimp van de Russische bevolking tot 2030 lag niet in de lijn der verwachting. De resultaten van 2014 gaven geen aanleiding de verwachtingen bij te stellen

2014

Tabel één laat zien dat de natuurlijke bevolkingsgroei in 2014 verder is gestegen dankzij een toegenomen geboortecijfer en nu voor tien procent van de totale bevolkingsgroei zorgt. De netto toestroom van immigranten draagt voor negentig procent bij aan de bevolkingsgroei.

In Rusland als geheel groeide de bevolking door zowel immigratie als natuurlijke aanwas. Maar alleen in het Oeral-district waren beide groeicomponenten te zien. Aan de andere kant was er in het Wolga-district zowel natuurlijke krimp als een negatief migratiesaldo. In de overige zeven Federale districten van Rusland is er óf natuurlijke groei óf een migratieoverschot. In Siberië is de netto uitstroom het kleinst (-0,4%).

Tabel 1 **Belangrijke demografische componenten in 2013 en 2014, totaal en in %**

	x1000			Per 1000	
	2014	2013	groei(+), afname(-)	2014	2013
Geboorten	1.947,3	1.929,7	+17,6	13,3	13,2
Sterfte	1.913,6	1.910,6	+3,0	13,1	13,1
Inclusief kindersterfte	14,4	15,7	-1,3	7,4*	8,2*
Natuurlijke groei	33,7	19,1	+14,6	0,2	0,1
Migratiesaldo	300,0	304,2	-4,2	2,05	2,09
Huwelijken	1.226,0	1.242,2	-16,2	8,4	8,5
Echtscheidingen	693,7	669,9	+23,8	4,8	4,6

Opm. De bovenstaande gegevens zijn gebaseerd op de demografische maandrapportage. De uiteindelijke jaarcijfers wijken hiervan enigszins af. Vooral het migratiesaldo wordt sterk gecorrigeerd want de maandrapportage is onvolledig.

Opm.2 De gegevens van zowel 2014 als 2013 zijn inclusief de Krim.

*Per 1000 levendgeborenen

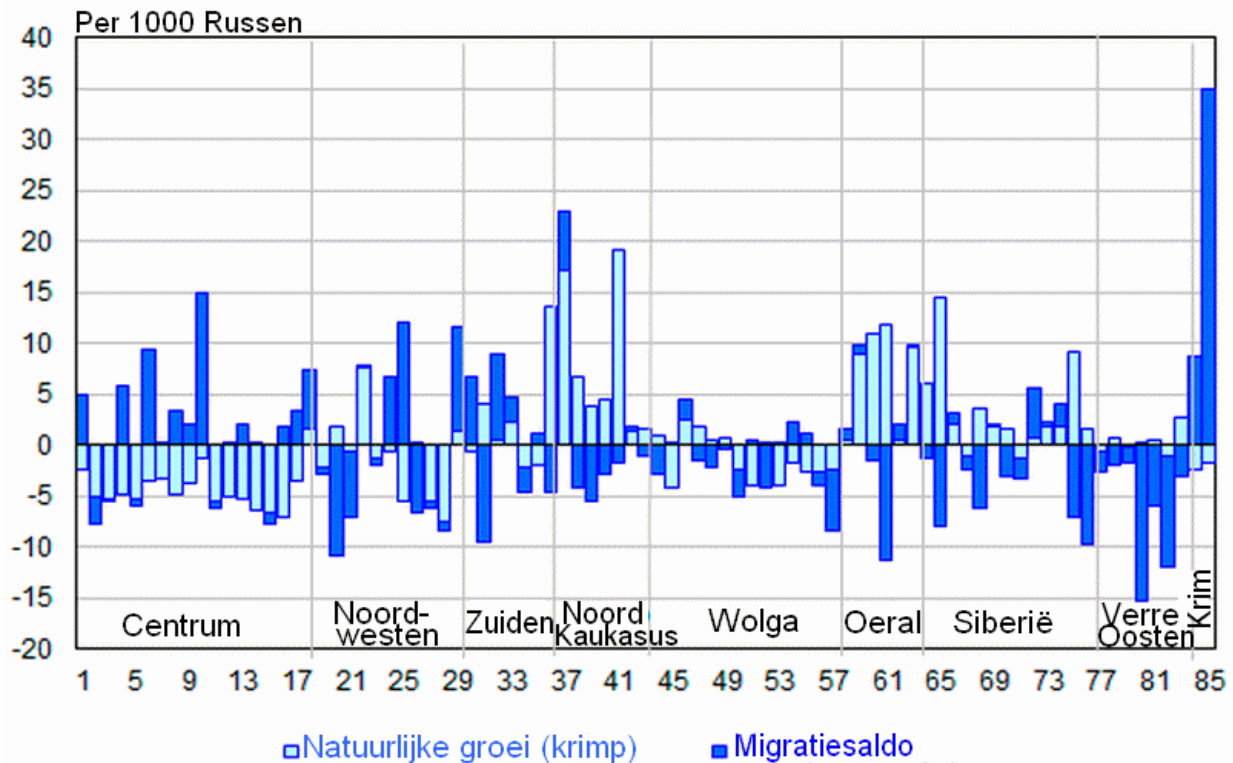
Bron: Federale Staatsdienst voor de Statistiek, [Rosstat](#)

In 2014 was er in 43 van de 85 regio's sprake van natuurlijke groei, maar slechts in 17 regio's van de 43 groeide de bevolking zowel door overschot aan geboorten als migratie. In 26 groeiregio's was er natuurlijke groei én netto-emigratie. In 42 regio's was er natuurlijke krimp, waarvan 19 regio's ook een negatief migratiesaldo hadden.

Figuur twee laat dit zien. De figuur geeft relatieve verschillen aan per 1000 inwoners, alsof de regio's evenveel inwoners tellen. De uitersten worden gevormd door de provincie Magadan (Verre Oosten), waar de bevolking met 14,9‰ kromp, en door de stad Sevastopol (Krim), waar de bevolking met 33,2‰ toenam. De migratietoename was na Sevastopol (34,9‰) het grootst in de provincies Moskou (14,9‰) en Leningrad (12,0‰) en de stad Sint Petersburg (10,2‰).

Hoewel het migratiesaldo in 2014 iets lager was dan in 2013, hadden meer regio's een positief migratiesaldo, namelijk 40 om 34. Slechts een handjevol regio's kreeg netto een groot aantal immigranten binnen: Provincie Moskou (migratiesaldo van 106,7 duizend), de stad Moskou (69,6), Sint Petersburg (52,8), Krasnodar (45,8), Leningrad (21,3), Novosibirsk (13,6), Voronezj (13,4) en Tjoemen (12,1).

Figuur 2 Bijdrage van immigratie en natuurlijke aanwas aan de bevolkingsgroei of krimp in de Russische regio's, in 2014 per 1000 inwoners

De 85 Russische regio's zijn verdeeld over negen Federale districten: Centrum, Noordwesten, Zuiden, Noordelijke Kaukasus, Wolga, Oeral, Siberië, Verre Oosten en de Krim.

Bron: demoscope.ru, 23 februari - 8 maart 2015

Verwachtingen voor 2015

De economische recessie die in 2014 is begonnen en in 2015 ernstiger wordt, zou best kunnen leiden tot een (grotere) bevolkingskrimp ten opzichte van eerdere verwachtingen. Wereldwijd bestaat er immers een verband tussen de staat van de economie en bevolkingscijfers.

Aan de positieve kant kan men denken aan 2009. De economie kromp dat jaar met maar liefst 7,8 procent, maar de demografische cijfers bleven verder verbeteren. Hoewel deze cijfers bij voortgaande economische bloei wellicht nog beter waren geweest. Twee factoren speelden toen een grote rol bij de blijvend goede demografische cijfers. De recessie was hevig, maar kortstondig. De stemming verslechterde daardoor niet wezenlijk. Door de korte duur van de economische recessie en de grote financiële reserves hoefde de overheid geen bezuinigingen door te voeren. De sociale uitgaven bleven op peil en verarming bleef uit. In 2010 groeide de economie weer flink. De stemming onder de bevolking en de welvaarts groei ook.

Aan de andere kant duurde de recessie van tien jaar eerder, na de crisis van augustus 1998, net zo kort. Toen was er wel sprake van een sterke toename van de sterfte en een verdere daling van het aantal geboorten. In 1999 bereikte het geboortecijfer een dieptepunt van 8,3 per 1000, waarna het aantal geboorten langzaam begon te stijgen. Het sterftecijfer bleef stijgen tot boven de 16 per 1000 in de periode 2002 - 2005. Pas in 2006 begon de sterfte wezenlijk af te nemen en pas in 2007 kwam het sterftecijfer onder het niveau van 1999 te liggen (14,6 per 1000).

Het verschil met de recessie van 2008-2009 is dat de bevolking in 1999 arm was en nog armer werd, ook al omdat de overheid geen geld had om de al lage sociale uitgaven op peil te houden. Daardoor en door het ontbreken van welvaarts-groei in de voorgaande jaren was het vertrouwen in de toekomst laag

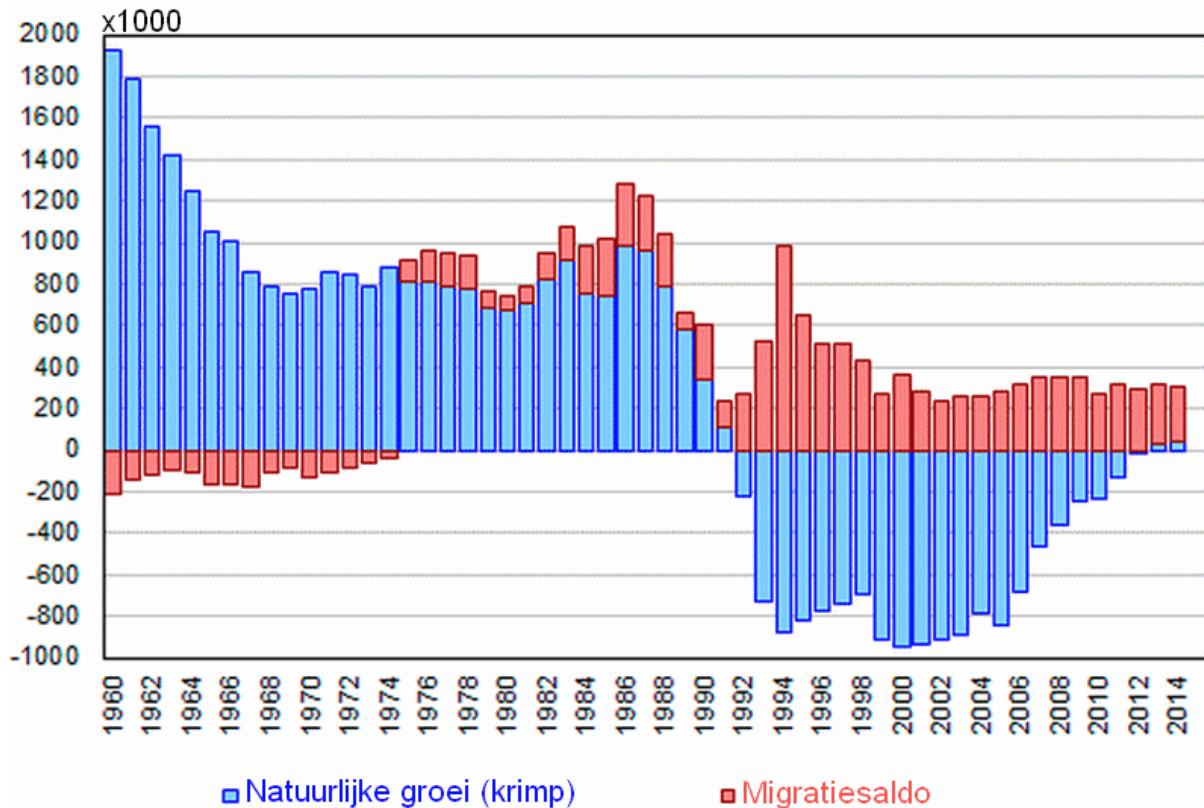
Dus een economische recessie is op zichzelf niet bepalend voor de demografie. De lengte ervan en dus de noodzaak om te bezuinigen wel. Als het welvaartsniveau van 'gewone' Russen en het vertrouwen in de toekomst vermindert, dan zal men eerder troost zoeken in een wodka fles en daalt de lust om kinderen te nemen en vrolijk door het leven te gaan. De sterfte stijgt en het aantal geboorten daalt (extra).

Prognoses geven aan dat de economische crisis in 2015 wat milder zal zijn dan die van 2009 en er worden nu evenmin bezuinigingen op sociale uitgaven gepland. Aan de andere kant zal deze recessie waarschijnlijk langduriger zijn. Het zou al heel wat zijn als de economie in 2016 niet meer krimpt. Naarmate de crisis langer duurt en dieper is zal de overheid meer moeten bezuinigen. Een langdurige crisis en bezuinigingen tasten het vertrouwen in de toekomst aan, waardoor de geboorte en sterftecijfers zullen verslechteren. Maar dan zitten we al in 2016.

Migratiesaldo

Een effect van de crisis dat wel snel zichtbaar zal zijn is de afname van de immigratie. Door de devaluatie van de roebel krijgen immigranten arbeiders nu veel minder dollars voor hetzelfde roebelloon dan een jaar eerder. Rusland is in hoog tempo een minder aantrekkelijk land geworden om te gaan werken. Een lagere immigratie van aantal gastarbeiders en etnische Russen uit de buurlanden van Rusland (het nabije buitenland) is waarschijnlijk.

Figuur 3 **Bijdrage van het migratiesaldo en de natuurlijke groei aan de totale bevolkingsgroei, 1960-2014**

Opm. Exclusief de Krim

Bron: demoscope.ru, 23 februari - 8 maart 2015

Figuur drie laat zien dat het Russische migratiesaldo vanaf 1975 altijd positief was en nog groter werd nadat het Russische deel van de Sovjet-Unie (RSFSR) eind 1991 onafhankelijk werd. De toestroom van immigranten speelde de afgelopen decennia een hoofdrol bij het verzachten van de bevolkingskrimp. In 1994 en de jaren 2009-2012 groeide de bevolking alleen door het positieve migratiesaldo. Sinds 2013 groeit de bevolking ook door natuurlijke aanwas (meer geboorten dan sterftegevallen), maar immigranten blijven voor het gros van de groei zorgen.

De oorlog maskeert de lagere aantrekkelijkheid van Rusland. In de laatste twee maanden van 2014 kwamen juist een recordaantal immigranten naar Rusland toe. Een deel van de immigratie in 2014 en 2015 komt voor rekening van Oekraïense vluchtelingen. Als de intensiteit van de oorlog in Oost-Oekraïne vermindert, zal de immigratie van Oekraïners ook verminderen. Andersom geldt natuurlijk dat een hernieuwde oplaaing van de oorlog tot meer vluchtelingen leidt (en eventuele remigratie voorkomt).

Toekomst

Op termijn kan een blijvend slechte economische situatie leiden tot slechtere demografische gegevens, zeker als de olieprijs zich onvoldoende herstelt. Het eerst zal dit merkbaar zijn door een lagere toestroom van immigranten naar Rusland, hoewel dit effect (over-) gecompenseerd kan worden door een eventueel voortdurende oorlog in Oost-Oekraïne. Daarna kan de sterfte oplopen, voornamelijk door extra alcoholmisbruik. Ten slotte zal het geboortecijfer, harder dan toch al het geval zou zijn, teruglopen. Dit cijfer loopt het laatst terug omdat er een interval van negen maanden zit tussen conceptie en baren.

Volgens voorlopige gegevens van Rosstat is het geboortecijfer in januari 2015 afgenomen met 4,1 procent en is de sterfte toegenomen met 2,0 procent. Dit zijn slechts resultaten van één maand, maar ze vallen niet mee.

In hoeverre immigratie, sterfte en geboorten daadwerkelijk gaan tegenvallen, valt niet met zekerheid te zeggen. Feit is wel dat er vooralsnog meer kans is op tegenvallers dan op meevallers.

[Terug naar 'Achtergrond'](#)